

TÜRÜK

2022, Yıl/Year: 10, Sayı/Issue: 31, ISSN: 2147-8872

TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / Date of Received: 08.11.2022

Kabul Tarihi / Date of Accepted: 09.12.2022

Sayfa / Page: 197-212

Research Article / Araştırma Makalesi

Yazar / Writer:

Dr. Öğr. Üyesi, Ruhi KARA

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal
Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı,

rkara@erzincan.edu.tr

Sibel YILDIZ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Kafkas Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler
Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

sibelyldz2121@gmail.com

ÂŞIK MURAT ÇOBANOĞLU'NUN ŞİİRLERİNDE HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI

Öz

Âşıklar toplumumuzun kültür elçileridir. Geçmişte halkımızın eğitilmesinde ve aydınlanmasında önemli rol oynamışlardır. Köy odalarında, kahvehanelerde eğitim imkânı olmayan halkımızı kültürel yönden aydınlatmış, rehberlik etmiş ve yol göstermişlerdir. Murat Çobanoğlu 20. yüzyılın ilk yarısında kendisinden en çok söz ettiren âşıklarımızdan biridir. Âşık Murat Çobanoğlu halkımızın aydınlatılmasında önemli bir yeri olan, halkın içinden yani ocaktan yetişen ve kendisini yetiştiren bir âşığımızdır. Bu çalışmanın amacı, Âşık Murat Çobanoğlu'nun şiirlerinde yer alan halk kültürü unsurlarını tespit edip incelemektir. Kafkasyalı'nın Çobanoğlu hakkında hazırlamış olduğu "Murat Çobanoğlu, Hayatı-Sanatı-Eserleri" (1998) isimli eser titizlikle taranmış ve 330 şiirinde yer alan halk kültürü unsurları (deyimler, atasözleri, yerel söyleyişler, argo, dualar ve beddualar, lebdeğmez, dedim-dedilli söyleyiş, muamma, halk hikâye kahramanları, bitki adı, yer adı, tarihi unsurlar, halk hikâye kahramanları, şair ve ozanlar, meslekler, akrabalık adları, dini unsurlar, hayvan isimleri vb.) incelenmiştir. Bu çalışma nitel veri toplama

tekniklerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Elde edilen veriler tablolarla gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Âşık Murat Çobanoğlu, halk kültürü, atasözü, deyim.

IN THE POEMS OF AŞIK MURAT ÇOBANOĞLU ELEMENTS OF FOLK CULTURE

Abstract

Lovers are the cultural ambassadors of our society. They have played an important role in the education and enlightenment of our people in the past. They have culturally enlightened, guided and guided our people, who do not have the opportunity to receive education in village rooms and coffee houses. Murat Çobanoğlu is one of our most popular minstrels in the middle of the 20th century. Minstrel Murat Çobanoğlu is a minstrel who has an important place in the enlightenment of our people, who grows up from the hearth and raises himself. The aim of this study is to identify and examine the elements of folk culture in the poems of Âşık Murat Çobanoğlu. About Çobanoğlu, the book named “Murat Çobanoğlu, His Life-Art-Works (1998)” prepared by Ali Kafkasyalı was meticulously scanned and the elements of folk culture (idioms, proverbs, local sayings, slang, prayers and curses, labdeğmez) in his 330 poems were meticulously scanned. -Dilli pronunciation, enigma, folk story heroes, plant name, place name, historical elements, folk poets and bards, professions, kinship names, religious elements, animal names, etc.) were examined. This study was carried out by using the document method, one of the qualitative data collection techniques. The data obtained are shown in tables.

Keywords: Âşık Murat Çobanoğlu, folk culture, proverb, idiom.

Giriş

Her toplumun, milletin sahip olduğu, dil, din, tarih, gelenek, görenekler vb. kendisine ait kültürel değerleri vardır.

Kültür, o millete has yaşayış tarzıdır. Bir milletin dili, sanatı, edebiyatı, dini, örf ve âdetleri, alışkanlıkları, hukuku, karakteri, olayların ve yaradılış karşısındaki tutum ve davranışlarıdır. Günlük İhtiyaçlarımızın karşılanma şekillerini, kılık kıyafeti, yemekleri, düğünleri, zevk ve eğlenceleri, acıları, sevinçleri, inanışları kısacası o milleti diğer milletlerden ayıran ve çoğunluğunda müşterek olan yaşama tarzı kültürü meydana getirir (Kiremit, 1987: 10).

Kültür, nesilden nesile aktarılan bir sosyal mirastır. Varlığını, canlılığını ancak bu yolla sürdürebilir. Aktarma vasıtaları; eğitim-öğretim, gelenekler, din, sanat, dil, edebiyat, folklor gibi çeşitli kültür taşıyıcı unsurlar ve eserlerdir.

Halk kültürü, kültür varlığının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. “Halk kültürü yüzyılların deneyimlerinden süzülerek biçimlenmiş, kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze gelmiş

bir değerler bütünüdür. Sözlü gelenekte yaşatılan ürünlerle beslenen halk kültürünün özünde, bağlı bulunduğu kültüre ait örnek değerler ve ahlak anlayışı vardır” (Artun,1998: 307).

Günümüz halk şairlerinden olan “Murat Çobanoğlu, 1940’ta Kars’ın Kaleiçi Mahallesi’nde doğmuştur. Babası Gülistan, annesi Lâle Hanım’dır.” “Âşık Şenlik’in çıraklığını yapan Âşık Gülistan, oğlu Murat’ın ustası olmuştur. Babası ile düğünlere katılmaya başlayan Murat, önceleri usta malı deyişler söylemiş, babasından öğrendiği hikâyeleri anlatmıştır. Saz çalmayı 13-14 yaşlarında iken öğrenmiştir” (Durbilmez, 2005: 119).

Âşık Murat Çobanoğlu halkımızın aydınlatılmasında önemli bir yeri olan, halkın içinden yani ocaktan yetişen ve kendisini yetiştiren bir âşığıdır. Âşıklık geleneğinin bütün dallarında usta ve mahir olan Çobanoğlu, bu geleneği hayatı boyunca gerek yurt içinde gerek yurt dışında en iyi şekilde temsil etmiştir. Âşıklık geleneğinin kendine has kuralları olduğunu, herkesin âşık olamayacağını, bunu bir yetenek ve vergi olduğunu belirtmiştir. Âşıklıkta sazın esas olduğunu “Sazsız âşık değneksiz çobana benzer” diyerek bu konunun ciddiyetini belirtmiştir.

Çobanoğlu, ailesinden ve yetiştiği çevreden aldığı halk kültürünü gerek çırak yetiştirerek gerek deyişlerini plak, kaset ve CD’lere okuyarak, TV ve radyo programları yaparak halkımıza ulaştırmıştır. Bu çalışmanın amacı, Âşık Murat Çobanoğlu’nun şiirlerinde yer alan halk kültürü unsurlarını tespit edip incelemektir.

BULGULAR

Bu kısımda Âşık Murat Çobanoğlu’nun şiirlerinde tespit edilen halk kültürü unsurlarına yer verilmiştir.

1.Kalıplaşmış Sözcükler

1.1-Atasözleri

Atasözleri üzerine önemli çalışmalar yapan Ömer Asım Aksoy (1981: 36) atasözlerini; “Atalarımızın uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştırılan ve kalıplaşmış biçimleri bulunan kamuca benimsenmiş öz sözler” diye tanımlar. Atasözlerinin ilk söyleyenleri belli değildir. Zamanla unutulmuş, halka mal olmuştur. Bu yönüyle vecizelerden ayrılır.

Düşenin dostu olmaz .	Önce can sonra canan.
Arayan Mevlâ’sını,azan belasını bulur.	Ne ekersen onu biçersin.
Sırrını söyleme dostuna o da söyler dostuna.	Ârife tarif gerekmez .
Söz gümüşse sükût altındır.	El elden üstündür.
Sabrın sonu selâmettir.	Dünya malı dünyada kalır.

Tablo 1

Çobanoğlu; “*Düşürmez*” adlı şiirinde “*Ne ekersen onu biçersin*” atasözüne şu şekilde yer vermiştir:

Neyi ekmişsen onu biçersin,
Doldurursun amma boşa biçersin,

Kendin ettiğini kendin biçersin,
Sanma ki topraktan taştan sorulur (Kafkasyalı, 1998: 295).

1.2- Deyimler

Deyimler; “Çekici bir anlam taşıyan ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük toplulukları”dır (Aksoy, 1981: 49).

Atasözleri ve deyimlerde; bir milletin yaşayış biçimini, geleneklerini, göreneklerini, inançlarını, tutum ve davranışlarını, hayata bakış tarzlarını görmek mümkündür. Kalıplaşmış sözler değiştirilemezler. Çobanoğlu’nun şiirlerinde deyimler önemli bir yer tutar.

Aşa zehir katmak	Göğüs germek	Küle dönmek
Gözden düşmek	Yuva yıkmak	Hesap sormak
Elden ele düşürmek	Canı çekilmek	Çark etmek
Baş vermek	Sele dönmek	

Tablo 2

Çobanoğlu; “*Hesabını Soracak*” adlı şiirinde “*Gözden Düşmek*” deyimine şu şekilde yer vermiştir:

Kayıp etme baharını yazını,
Düşme gözden, kimse çekmez nazını,
Çobanoğlu dikkatli çal sazını,
Teller bir gün hesabını soracak. (Kafkasyalı, 1998: 250).

1.3- Dua

“Dua; iyi dilekleri ihtiva eden kalıplaşmış sözdür. Duaların en belirgin vasfı; teslimiyeti, inanmışlığı ve bir ümidi ihtiva etmeleridir. Genellikle görülen bir iyiliğe karşılık söylenir. Karşıdaki kişi güzel ve hayırlı sözlerle kutlanır, hakkında iyi dileklerde bulunulur. Bugün yaygın kullanımıyla dua olarak bilinen bu söz, eski Türkçede alkış kelimesiyle karşılanmıştır” (Kaya, 2007: 261).

Affeyle yaradan bizi.	İmkân sana kaldı aman Yâ Rabbi!
Mevlam yardım et düşküne!	Bülbülü hiç hasret bırakma güle.
Yaradanım senden başka ümit yok.	Bizlere nasib et cinan Allah’ım!
Günahkâr kulunum bağışla beni!	Sana yalvarırım bizi Yaradan.
Zaman sana kaldı aman Yâ Rabbi!	Cümlemize doğru hâl ver Allah’ım.
Ne olur kulların düşürme kula.	Kurumayan ağaç dal ver Allah’ım
Güman sana kaldı aman Yâ Rabbi!	Hayırlı bir servet, mal ver Allah’ım
Yâ Rab! Doğrularda sen verme zevâl.	Dergâhında rahmet bol ver Allah’ım.
Üstümüzde eksik olmasın hilâl.	Kapanan ağza dil ver Allah’ım.
Kimseyi nefesine sen etme hamal.	Zâlim zulmedenin içine katma.
Bağışla Mescîd-i nûr-ı Kâbe’ye	Sen bizlere doğru yol ver Allah’ım.
Arıya tertemiz bal ver Allah’ım.	Kanadımız kırık, kol ver Allah’ım.
Çobanoğlu yalvarır sana.	İman bahçesinde gül ver Allah’ım.

Senden olsun derde derman Yaradan.	Sen eyle hâlîme imkân Yaradan.
Yetiştir derdime ihsân Yaradan.	Ol nûr-ı Kâbe'ye bağışla beni.
Öz ismim Mevlâ'ya bağışla beni	Cümlemizi affeylesin Yaradan.

Tablo 3

Çobanoğlu; “Allah’ım” adlı şiirinde şöyle dua eder:

Ya Rab! Doğrulara sen verme zeval,

Üstümüzden eksik olmasın hilâl,

Kimseyi nefesine sen etme hamâl,

Dergâhında rahmet bol ver Allahım! (Kafkasyalı, 1998: 259).

1.4- Beddua

“Beddua çaresiz olan, acı çeken, kötülüğe maruz kalan bir insanın rahatlamak, teskin olmak gayesiyle söylediği, kötü düşünce ve dilekleri kapsayan, söze orijinallik veren, ifadeyi güçlendiren kalıplaşmış söz”dür (Kaya, 2007: 146). Çobanoğlu’nun şiirlerinde beddua unsurları pek görülmez.

Dermanın gelmez olaydı.	Sen olasın virân dağlar
-------------------------	-------------------------

Tablo 4

Çobanoğlu’nda nadir olarak rastlanan beddua örneklerinden birini; “Dağlar” adını taşıyan şiirinde görüyoruz:

Ferhat’ın yolunu bağlattın,

Kerem’i nâra dağlattın,

Çobanoğlu’nu ağlattın,

Sen olasın virân dağlar (Kafkasyalı, 1998: 181).

1.5- Argo

Kaya (2007: 63)’nın “Belli bir zümre ve mesleğe ait fertlerin kullandığı, Türkçe ve yabancı kelimelere özel anlamlar vererek oluşturulan, herkesçe anlaşılmayan sözlere verilen ad” olarak tanımladığı argo kelime ve ifadeler Çobanoğlu’nun şiirlerinde sıkça rastlamak mümkündür:

Kalleşlik	Frenk bozması	Semeri tersine dönen
Tora düşürmek	Dek dubara	Fırıldak
Havasını almak	İblisten ders alan	Dümen kuran
Keş	Nemrut fikirli	Boynu halkalı
İt Cahil	Zulümkâr	Hilebaz cazı
Şeddat türemesi	Gafil Reyhânî	Merkep uyuzu

Tablo 5

Çobanoğlu’nun bir argo örneğini “Kıbrıs Destanı” adlı şiirinde yer verdiğini görüyoruz:

Kıbrıs’ta parladı süngünün ucu,

Mehmetçik düşmana verir mi bacı?

Su Frenk bozması takmıştır haçı,

Yerlere sürmenin zamanı geldi (Kafkasyalı, 1998: 371).

1. 6- Mahallî İfadeler ve Söyleyişler

Kars doğumlu olan Çobanoğlu, şiirlerinde bu yöre ağızına ait sözcükleri kullanmıştır. Çok az da olsa şiirlerinde Azerbaycan Türkçesi'nin etkileri görülür. Mahallî ifadelerin kullanımını şiirlerine zenginlik katmıştır. Şiirlerinde Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalara da yer vermiştir. Bu kelime ve tamlamalar genellikle dini unsurları ifade etmek için kullanılmıştır. Şiirlerini sade bir Türkçe ile yazmıştır.

Sökebilmedim	Şeleci	Açmayacan	Gevher	Nidem
Geçmeyecen	Kehlan	Name	Anasır-ı Şikeste	Uyuyacan
Çekebilmedim	Helbet	Kadd	Gözesinde	Yahşı
İçmeyeyecen	Haşıl	Maşrık	Sima	Yığbal
Kanana	Koyunan	Yeksan	Beh	Yetik
İrençber	Haşıl	Düğlenmek	Gıdik	Hingel
Malnan	Başıma döndü	Cinan	Meyvasıdır	Mevcudat
Görecen	Mağrib	Maksud	Bedr	Kocalandım

Tablo 6

Çobanoğlu; “*Geçmeyecen mi*” şiirinde mahallî ifadeler ve söyleyişlere şu şekilde yer vermiştir:

İnsanoğlu mağrurlanma dünyada,

Ecel şerbetini içmeyecen mi?

Kader bir köprüdür insanlar yolcu,

Sen de bir gün ordan geçmeyecen mi? (Kafkasyalı, 1998: 245)

“*Olur*” adını taşıyan şiirinde Arapça ve Farsça kelimelerin yoğun kullanımını görüyoruz:

Habib-i Muhtar’dır ol nûr-ı Sultan,

Damadı Haydâr’dır ol şâh-ı Merdân,

Ayet’le mevcûdat, beyân-be-beyân,

Yerlice gösteren ilimdâr olur (Kafkasyalı, 1998: 295).

2.- Övgü ve Yergiler

2. 1- Övgü

Eski Türk edebiyatı nazım şekillerinden olan kaside, daha çok din ve devlet büyüklerini övmek için yazılan şiirlerdir. Çobanoğlu şiirlerinde gereksiz övgülere yer vermemiştir.

Uzak	Atatürk Destanı
Güzelindir	Varsın
Seslenir	Âşık Şenlik’e Ağıt
Alparslan	Seyranî
Kıbrıs Destanı	Müdamî’ye Ağıt
Âşıklar	Allah’ım
Türkiye’ m Cennet Gibidir	Ankara Methiyesi
Ağrı	Gap Destanı

Koç Köyüdür	Türk Süngüsü
-------------	--------------

Tablo 7

Çobanoğlu; “Ağrı” şiirinde Ağrı’nın güzelliklerinden şu şekilde bahsetmiştir:

Ne kadar methetsem azdır,

Dört bir yandan yolun Ağrı!

Türkiye’nin eşsiz dağı,

Uzanmıştır kolun Ağrı! (Kafkasyalı,1998: 218)

2. 2- Yergi

Yerginin, halk edebiyatındaki karşılığı taşlamadır. Yergi; bireyin, toplumun ve kurumların aksayan yönlerini eleştirmek için yazılan şiirlerdir. Çobanoğlu şiirlerinde yergi unsuruna az yer vermiştir.

Ha! (Kafkasyalı, 1998: 210)	Yoktur (Kafkasyalı, 1998: 296)
-----------------------------	--------------------------------

Tablo 8

Çobanoğlu; “Ha!..” redifli şiirinde yergiye şu şekilde yer vermiştir:

Dini tenkit edenlerin,

Yediden yetmişe ha!..

Ezanı hor görenlerin,

Yediden yetmişe ha!.. (Kafkasyalı, 1998: 210)

3. Âşıklık Geleneği

3.1-Rüya Görme ve Bâde İçme

Âşık, âşıklık yeteneğini üç şekilde kazanır. Birincisi usta bir âşığın yanında âşıklık geleneği ile ilgili çeşitli eğitimler almasıdır. İkincisi genetik olmasıdır. Üçüncüsü ise rüyada bâde içmesidir.

“Bâde içme, kişinin gördüğü bir rüya sonucu âşık dediğimiz sanatçı tipine doğru evrilmesidir. Âşık edebiyatında rüya, kişinin özellikle irticalen şiir söyleme yeteneği kazanmasında, dini bilgiler ile ilm-i ledünnü (gayb ve marifet ilmini) öğrenmesinde, kişinin âşıklık özelliklerini içselleştirmesinde ve sanatta terakkisinde önemli bir etken olarak kabul edilmektedir. Burada rüya, âşıklığa geçişte bir yöntem, bâde ise rüya içerisindeki enstrümanlardan biri olarak kabul edilebilir (Şişman, 2015: 317).

“‘Soya çekme’ suretiyle ve ‘bade içerek’ âşıklığa yönelen Çobanoğlu, ‘usta çırak ilişki’siyle ustalaşmıştır” (Durbilmez, 2005: 119).

Çobanoğlu rüyada bade içtiğini şu şekilde anlatır:

Murat Çobanoğlu sır oldu beyân,

Üç beş âyetinden okuttu Kur’ân,

Aşk bâdesi verdi bilmedim o an,

Uyanır uyanmaz cihanı gördüm (Kafkasyalı, 1998: 15).

Çobanoğlu’nun şiirlerinde rüyada bade içen âşıklarımız şunlardır:

Seyranî (Kafkasyalı, 1998: 245) Hak ona vermiştir gizli esrârı.	Âşık Şenlik'e Ağıt (Kafkasyalı, 1998: 251) İçmiş idin âb u zülâlîkevser.
--	--

Tablo 9

3.2 - Mahlas Alma

“Mahlas, Türk saz şiirinde ve âşıklık geleneğinde, âşıkların asıl adları yerine kullandıkları takma adlarına verilen addır (Ayva, 2006: 25). Mahlaslar genellikle son dörtlükte söylenir. Çobanoğlu şiirlerinde farklı mahlaslar kullanmıştır.

➤ **Âşıklığın ilk yıllarında “Devranî” mahlasını kullanmıştır.**

Çok yerler dolaştım, görmedim eşin,
Ayrı ayrı tadı var yazın, kışın.

Devranî der: Mevlâ bozmasın işin,

Murat alır, yürür şanlı Kars'ımız (Kafkasyalı, 1998: 308).

➤ **Lebdeğmez şiirlerini söylerken “Yananî” mahlasını kullanmıştır.**

Yananî her anâsır-şikest,

Yazılıdır hakikâti İhlâs'ta,

Sardılar her yanı, dediler hasta,

Dediler necedir ter içindedir (Kafkasyalı, 1998: 288).

➤ **Bazı şiirlerinde adını ve soyadını mahlas olarak kullanmıştır.**

Murat Çobanoğlu hayrandır sana,

Sözün geçer idi her bir divana,

Mevlâm rahmet etsin yat kana kan

Yazık ki tez soldu güllerin Şenlik! (Kafkasyalı, 1998: 251-252)

➤ **Bazı şiirlerinde de unvanını, adını ve soyadını birlikte kullanmaktadır.**

Sevdadan kollarım bağlı,

Sormazsın ciğerim dağlı,

Âşık Murat Çobanoğlu,

Elden ayrılınca ağlar (Kafkasyalı, 1998: 180).

➤ **Şiirlerinin çoğunluğunda ise sadece soyadını mahlas olarak kullanmıştır.**

Çobanoğlu etme merak,

Dünyanın işini bırak,

En son gelir kara toprak,

Kaderin yazısı kardeş (Kafkasyalı, 1998: 132).

3.3- Lebdeğmez (Dudakdeğmez)

“Dudakdeğmez de denilen bu şiir şekli, âşıkların *b*, *p*, *m*, *v* ve *f* gibi dudak seslerini kullanmadan şiir söylemesidir” (Şimşek, 2016: 124). “Âşığın iki dudağının ortasına iğne veya kibrit çöpü yerleştirilir. Bu beş sestten birini söyleyen yarışmacının dudaklarına iğne batınca başarısız olduğu anlaşılır” (Karataş, 2001: 262). Çobanoğlu'nun “Dudak Değmez” şiirlerini incelediğimizde onun bu alanda ne kadar başarılı ve yetenekli olduğunu görebiliriz.

Dudak Değmez (Kafkasyalı, 1998: 275)	Dudak Değmez (Kafkasyalı, 1998: 288)
--------------------------------------	--------------------------------------

Tablo 10

Ateşin candandır canan ser ha ser,
Ne idi hakikât, sır içindedir?
Derdi dağdır acınacak hâline,
Yetişen çektirir nâr içindedir (Kafkasyalı, 1998: 288).

3. 4-Dedim-Dedili Söyleyiş

“Dedim-Dedi türü; şiir, koşma ve semailerdeki âşık ve sevgilinin (dedim-dedi ifadesine bağlı) karşılıklı söyleşmelerdir” (Atmaca, 2016: 114). Bu tür, âşık edebiyatında sıklıkla kullanılmıştır. Dedim âşığı dedi ise sevgiliyi temsil etmiştir. Çobanoğlu'nun şiirlerinde bu türün örneklerine rastlanılmaktadır.

Dedim-dedi (Kafkasyalı,1998: 173)	Dedim-dedi (Kafkasyalı,1998: 191)
-----------------------------------	-----------------------------------

Tablo 11

Dedim: Güzel kervan mısın?
Dedi: Yola geledim.
Dedim: Mecnun bilir misin?
Dedi: Çöle geledim (Kafkasyalı, 1998: 173).

3. 5- Muamma

Âşık edebiyatında muamma önemli bir yere sahiptir. Muamma türünde şiirler yazmak ve çözmek zordur. “Muamma, şiirsel bir oyun veya bir tür bilmece” (Güneş, 2015: 528). “Muammaya benzer bir tür de lügazdır. Ancak lügazda herhangi bir şey konu edilirken muamma yalnız insan adları için yazılır” (Bilkan, 2000: 12).

Çobanoğlu; “*Durdu*” adlı şiirinde muammaya şu şekilde yer vermiştir:
Bir direk üstüne beş bina kurdum,
Otuz iki bendin üstünde durdu.
Altıdan ders aldım yediye sordum,
Seksen üç kapının destinde durdu (Kafkasyalı, 1998: 302).

3. 6- Şairnâme

Şükrü Elçin (1997: 84) şairnâmeleri, “hece vezni ile söylenip yazılan, şairlerin çağdaşları ile kendilerinden önce yaşamış sanatkârların adlarına, sanatlarına, devirlerine, memleketlerine, bağlı buldukları tarikat, zümre, sınıflara dair bilgilerle süslenmiş, genelde halk şairlerinin biyografilerine ışık tutacak bilgileri içeren manzumelerdir” şeklinde tanımlamıştır

Âşıklar (Kafkasyalı, 1998: 389)	Selâmım Götür (Kafkasyalı, 1998: 392)
---------------------------------	---------------------------------------

Tablo 12

Çobanoğlu; “*Âşıklar*” adlı şiirinde şairname örneğini şu şekilde vermiştir.
Ozan Şeref edebiyat ustası,
Âşık Mihmânî'nin bitmez feryâdı,
İlhamî ustadır silinmez adı,
Sizdedir kıymetli mercan âşıklar (Kafkasyalı, 1998: 389).

3. 7-Ağıt

“Ağıtlar, genellikle ölüm veya acı duyulan bir hadise karşısında insanların dertlerini, üzüntülerini, ızdıraplarını manzum olarak, belirli bir ritimle ifade etmeleridir” (Şimşek, 1991: 55). Her insanın kendine özgü bir ağıt söyleme şekli vardır. Herkes bu türde şiirler söyleyemez. Çobanoğlu'nun şiirlerinde bu türün güzel örneklerini bulabiliriz.

Müdâmiye Ağıt (Kafkasyalı, 1998: 242-243)	Âşık Şenlik'e Ağıt (Kafkasyalı, 1998: 251-252)
---	--

Tablo 13

Çobanoğlu'nun “*Âşık Şenlik'e Ağıt*” adlı şiiri ağıt türünün güzel örneklerinden biridir:

Murat Çobanoğlu hayrandır sana,
Sözün geçer idi her bir divana,
Mevlâm rahmet etsin yat kana kana,
Yazık ki tez soldu güllerin Şenlik! (Kafkasyalı, 1998: 251-252)

3. 8- Halk Hikâyesi Kahramanları

Çobanoğlu, halk hikâyeciliği geleneğinin en güçlü temsilcilerinden biridir. O, hem usta malı eserleri yaşatarak ve yayarak hem de yeni eserler üreterek bu geleneği sürdürmüştür. Şiirlerinde çok fazla aşk konulu halk hikâyesi kahramanlarına yer vermiştir.

Âşık Garip ve Sanem	Leyla ile Mecnun	Ferhat ile Şirin
Emrah ile Selvi	Arzu ile Kamber	Kerem ile Aslı
Yusuf ile Züleyha		

Tablo 14

Çobanoğlu; “*Yol Bekle Bekle*” adlı şiirinde aşk konulu halk hikâye kahramanlarından *Ferhâd*, *Mecnûn* ve *Leylâ*'ya yer verir:

Süvariler sual etmez yayayı,
Ferhâd çınlatmıştır nice kayayı,
Dertli Mecnûn sen seversin Leylâ'yı,
Çık da dağ başına çöl bekle bekle (Kafkasyalı, 1998: 230).

4. Diğerleri

4.1- Dinî Unsurlar

Çobanoğlu şiirlerinde İslâm diniyle ilgili birçok isim, kavram ve terime yer vermiştir.

Allah	Mevlâ	Yûsuf	Mûsâ	Settâr	Kâ'be
Muhammed	Cennet	Hüdâ	Hasan	Gaffar	Ayet
Ezan	Yaradan	İncil	Hüseyin	Nuh	Şeytan
Ali	Müslüman	Yunus	Bismillah	Beytullah	Pir
İsrafil					
Kur'ân	Mümin	Eyüp	Dua	Kabristan	Haram
Havva	İman	Halil	Fatiha	Ömer	İdris

Âdem	Azrail	Nemrut	Rahmetul	Osman	İblis
Melekler	Namaz	Tanrı	Rahman	Fatma	Zekeriya
Hac	Elif	Dal	Hızır	Tevrat	Cebrail
Mezar	Mim	Ene'l hak	Zebur	Arafat	Ramazan
Dergâh	Günah	Kible	Nur	Hak	Hacerü'l-Esved
Farz	Amel	Oruç	Sarı Evliya	Üryan Baba	Abdülkadir Geylanî
Veysel Karanî	Burak	Ölüm	İsrafil	Kader	Ecel

Tablo 15

Çobanoğlu; “Allah’ım” şiirinde dini unsurlara şu şekilde yer vermiştir:

Yunus’u deryadan attın kenara,
Halil İbrahim’i yakmadın nâra,
Eyyub’a derd verdin düşürdün dara,
Yine senden oldun derman Allah’ım (Kafkasyalı, 1998: 258).

4.2. Şairler ve Ozanlar

Çobanoğlu’nun ilk hocası babası Âşık Gülistan’dır. Başta babası olmak üzere birçok şairin ve ozanın ismi şiirlerinde geçmektedir.

Ozan Şeref	Rüstem	Âşık Fırgan	Musaoğlu	Âşık Mihmanî
Âşık Reyhan	Âşık Lütfi	Âşık Sadî	Gülistan	İlhamî
Mevlüt İhsan	Azerî	Mahir Baranseli	Âşık Laçın	Üzeyir Usta
Kele İlhan	Âşık İslâm	İlham	Dayım Mehmet	Karahanlı Murat
Sümmanî	Âşık Ruhanî	Rüstem Alyansoğlu	Alirza	Sinan
Nuri	Günay Yıldız	Nedîm	Nesimî	Mansûr
Şenlik	Fuzûlî	İhsan Hoca	Seyrânî	Eflatun

Tablo 16

Çobanoğlu’nun “Âşıklar” şiirinde şair ve ozanlara şu şekilde yer verilmiştir.

Rüstem Alyansoğlu yeni bir fidan,
Âşık Fırganî de kızarsa yaman,
Alirza coşkundur, ağırdır Sinan,
Bunlardan biter mi figân âşıklar? (Kafkasyalı, 1998: 389).

4.3. Tarihi Unsurlar

Tarihini bilmeyen insan geleceğine yön veremez. Çobanoğlu; Türk tarihi açısından önemli olan olayları, kişileri, mekânları vb. şiirlerinde anlatmıştır.

Türk	Semih Sancar
------	--------------

Vatan	Erzurum Kongresi
Süleyman	Sivas Kongresi
Mustafa Kemal	Kazım Karabekir
Cumhuriyet	Halit Paşa
İstiklal	Zübeyde Hanım
Alparslan	Yavuz
Kocatepe Dumlupınar	19 Mayıs

Tablo 17

Tarihi unsurlar Çobanoğlu'nun "Kıbrıs Destanı"nda ele alınmıştır:

Fatihler, Yavuzlar, Alparslan ile,

Türk'ün öz evlâdı olur mu köle,

Çobanoğlu Hak'tan yardımın dile,

Canını vermenin zamanı geldi (Kafkasyalı, 1998: 371).

4.4. Yer Adları

Mekânları insanlardan bağımsız düşünemeyiz. Mekânlar, insanları olumlu ve olumsuz yönden etkilemiştir. Çobanoğlu'nun doğup büyüdüğü, gezdiği yerler ve tarihi kentler gibi mekânları şiirlerinde bulabiliriz.

Edirne	Diyarbakır	Ankara	Suhara Köyü	Tahran
Kars	Harran Ovası	Posof	Kaleiçi	Tihris
Avrupa	Dicle	Varzına Köyü	Kıbrıs	Erzurum
Türkiye	Fırat	Kayseri	Anadolu	Şiraz
Koç Köyü	Güneydoğu	Develi	İran	Anı Şehri
Ağrı	Mardin	Arpaçay	Sarıkamış	Fethiye cami
Gaziantep	Siirt	Göle	Tebriz	Çıldır
Şanlıurfa	Adıyaman	Ardahan	Meli Köyü	Herak
Serhat	Almanya	Digor	Arpaçay	Karadağ
Mağrip	Maşırık	Yunanistan	İzmir	İstanbul

Tablo 18

Çobanoğlu "*Gap Destanı*"nda yer adlarını sıralar:

Gaziantep, Şanlıurfa...

Gidin bakın o dergâha,

Diyarbakır büyük saha,

Gap'ı gidip görmelisin (Kafkasyalı, 1998: 219).

5. Bitki ve Çiçekler

Sanatçılar tarafından çiçeklere çeşitli anlamlar yüklenmiştir. Çiçek, insanların duygu ve düşüncelerini anlatmada önemli bir araç olmuştur. Çobanoğlu'nun şiirlerinde "gül" sözcüğünün

fazla yer alması dikkat çekicidir. “Gül” sözcüğünü kimi zaman sevgiliyi kastetmek, kimi zaman da dini unsurları ifade etmek için kullanmıştır.

Gül	Sümbül	Selvi
Ağaç	Gonca	Çiçek
Fidan	Buğday	Tahıl
Yaprak	Lale	Fidan

Tablo 19

Çobanoğlu “*Razıyım*” adlı şiirinde gül çiçeğine şu şekilde yer vermiştir:

Dertlerini eller alsın,
Arayan Mevlâ’yı bulsun,
Gönül bir bağıdır sen bir gülsün,
Bağbân olmaya razıyım (Kafkasyalı, 1998: 172).

6.1- Hayvan Adları

Çobanoğlu’nun şiirlerinde en çok bülbül sözcüğü geçmektedir. Bülbül sözcüğü genellikle âşığı kastetmek için kullanılmıştır.

Bülbül	Horoz	Tilki	Turna	Kuzu
Kuşlar	Ceylan	Aslan	Koyun	Karga
Kurt	Keklik	Arı	At	İnek
Domuz	Düldül			

Tablo 20

Çobanoğlu “*Bulamadım*” adlı şiirinde “*bülbül*”ü konu edinir:

Bülbülün çektiği zardır,
Sevdiği bahçedir bârdır,
Açma benim sinem dardır,
Bilenleri bulamadım (Kafkasyalı, 1998: 166).

7. Yiyecek İsimleri

Her milletin kendine özgü yemek kültürü vardır. Çobanoğlu, doğup büyüdüğü yer olan Kars mutfağına ait yiyeceklerden şiirlerinde bahsetmiştir.

Ekmek	Hoşaf	Etli sarma	Patates ezmesi
Bulgur pilavı	Karnıyarık	Makarna	Karışık domates
Biber dolması	Sütlaç	Nohut yemeği	Etli hingeli
Sulu Köfte	Erişte pilavı	Yeşil fasulye	Bezelye
Tavuk haşlaması	Pirzola	Kuşbaşı	Şiş köfte
Mercimek Çorbası	Lahana dolması	Et haşlaması	Baklava
Kadayıf	Kuzu peyniri	Yağ peynir	Bal

Et	Kelle soğanı		
----	--------------	--	--

Tablo 21

“Kars Mutfağı” adlı şiirinde Çobanoğlu yiyecekleri sıralar:

Karnıyarık, etli sarma nereli?

Makarna getir o da oralı,

Fasulye de yemeklerin kralı,

Kelle soğanı ye, sıhhatine bak (Kafkasyalı, 1998: 372).

8. Akrabalık Adları

Çobanoğlu aile ve akrabalık ilişkilerine önem verir. Şiirlerinde anne ve baba sözcüklerini sıkça kullanmıştır.

Ana	Baba	Torun	Dede
Kardeş	Oğul	Kız	Bacı
Dayı	Evlat		

Tablo 22

Çobanoğlu “Ana-Baba” şiirinde akrabalık adalarına şu şekilde yer vermiştir:

Dünyanın en büyük yârı,

Biri ana biri baba,

Kudret bahçesinin bârı,

Biri ana biri baba (Kafkasyalı, 1998: 139).

9. Meslek İsimleri

Meslek isimlerine Çobanoğlu şiirlerinde çok fazla yer vermemiştir. Şiirlerinde geçen meslek isimleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Çoban	Avcı
Çiftçi	Doktor
Sarraf	Avcı
Şair ve Ozan	Usta

Tablo 23

Çobanoğlu; “Çiftçi Kardeş” adlı şiirinde çiftçilik mesleğine değinir:

Bu Çobanoğlu seslenir,

Tarla gübreye beslenir,

Çalıştıkça heveslenir,

Durma çalış çiftçi kardeş (Kafkasyalı, 1998: 201).

SONUÇ

Âşık bir babanın oğlu olması ve âşıklık geleneklerinin çok canlı şekilde yaşatıldığı bir çevrede yetişmesi onun bu gelenek içerisinde en büyük ayrıcalığı olmuştur. Hem babasından, hem de çevresinden almış olduğu kültür ve eğitim onu bu konuda sorumlu kılmış, halkı eğitmek ve

aydınlatmak için çaba sarf etmiştir. Kültürel değerlerimizi köy köy, diyar diyar gezerek, gerek deyişleri gerek halk hikâyeleri ile anlatmaya çalışmıştır. Birçok âşık gibi Çobanoğlu da; eğitim imkânı olmayan halkımızı köy odalarında, kahvehanelerde kültürel yönden aydınlatmış, onlara rehberlik etmiş ve yol göstermiştir.

Âşık Şenlik, Âşık Müdamî, Âşık Sümmanî, Âşık Gülistan, Âşık Seyranî gibi birçok isimden şiirlerinde bahsetmiştir. Leylâ ile Mecnûn, Kerem ile Aslı, Arzu ile Kamber, Ferhâd ile Şîrîn, Yûsuf ile Züleyha ve Âşık Garip ve Şâh Sanem gibi aşk konulu halk hikâyelerinin kahramanlarından söz etmesi onun halk kültürü unsurlarına vakıf olduğunu göstermektedir. Kendisi de birçok halk hikâyesi tasnif etmiştir.

Çobanoğlu gurbetteki vatandaşlarımızın üzüntülerini, sevinçlerini vatan hasretlerini şiirlerinde işlemiş ve onların sesi olmuştur. Halkın siyasi, sosyal ve ekonomik meselelerini şiirlerinde dile getirmiştir.

Şiirlerinde deyim ve atasözlerine sık sık yer veren Çobanoğlu, mahallî ifadeler ve argo sözcükler de kullanmıştır. Geleneğimiz içerisinde, lebdeğmezi ustalıkla kullanan ve muamma yazma ve çözmeye yetenekli bir âşığımızdır. Şiirlerinde akrabalık ilişkilerine önem vermiş, Türk tarihi açısından önemli olan kişilere, olaylara ve mekânlara değinmiştir.

Çobanoğlu şiirlerinde; hem eski edebiyatın hem de halk edebiyatının vazgeçilmez iki mazmunu olan “bülbul” ve “gül” sözcüklerini çok sık kullanmıştır. İslam diniyle ilgili birçok isim, kavram ve terime yer vermiştir.

Millet olmanın en önemli unsurlarından biri kültür birliğidir. Kendi kültürünü muhafaza edemeyen milletler tarihte yok olmuşlardır. Kültürel değerlerimizin muhafazası ve gelecek nesillere aktarılması hususunda üzerimize önemli görevler düşmektedir. Bu görevleri en iyi şekilde yerine getiren ve icra eden halk âşıklarımızdır. Kendi içinde yaşadığı toplumun halk kültürünü şiirlerine yansıtmış, halk hikâyelerinde dile getirmişlerdir. Ama ne yazık ki bu kültür elçilerimizi yeterince değerlendiremediğimiz gibi toplumumuz da onlardan yeterince istifade edememiştir. Bugün gençlerimiz âşıklarımızdan ve onların bize vermek istedikleri mesajlardan habersizdir. Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki okullarda, üniversitelerde halk kültürü konusuna ve kültürün elçileri âşıklarımıza müfredat programlarında yer verilmelidir. Kültür Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, üniversiteler, valilikler, belediyeler, dernekler, vakıflar âşıklarımızı maddi ve manevi yönden desteklemeli; eserlerini toplumumuzun istifadesine sunup her kesimden insanımıza ulaştırmalıdır.

Kaynaklar

Aksoy, Ömer Asım, (1981). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. Ankara: TDK Yay.

Artun, Erman (1998). *Giresun Kültür Sempozyumu Bildirileri. 30-31 Mayıs, 307-312, İstanbul*.

Atmaca, Seher (2016). “Âşık Edebiyatında ‘dedim-dedi’ Örnekleri”. *Akademik Bakış Dergisi*, (58), 113-125.

Ayva, Aziz (2006). “Konya Âşıklık Geleneğinde Mahlas Alma”. *Edebiyat Dergisi*, (16), 23-33.

Bilkan, Ali Fuat (2000). *Türk Edebiyatında Muamma*. Ankara: Akçağ Yay.

- Durbilmez, Bayram (2005). “Âşık Murat Çobanoğlu (1940-2005)”. *Milli Folklor Dergisi*, (66), 119-122.
- Elçin, Şükrü (1997). *Halk Edebiyatı Araştırmaları-I*. Ankara: Akçağ Yay.
- Güneş, Bahadır (2015). “Bir Muamma ve Lugaz Metni Hakkında”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4(2), 526-545.
- Kafkasyalı, Ali (1998). *Âşık Murat Çobanoğlu, Hayatı-Sanatı-Eserleri*. Ankara.
- Karataş, Turan (2001). *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Perşembe Kitapları.
- Kaya, Doğan (2007). *Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yay.
- Kiremit, Mehmet (1987). *Türk Dili*, Ankara, Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.
- Ökmen, Sibel (2019). “Âşık Kevserî'nin Şiirlerinde Türk Halk Kültürü Unsurları”. *Uluslararası Hakemli Kültür- Sanat- Mimarlık Dergisi*, (3), 88-100.
- Şimşek, Esmâ (1991). “Ağıtların Halk Edebiyatının Anlatmaya Dayanan Türleriyle Olan Münasebeti”. *Milli Folklor Dergisi*, (12), 55-58.
- Şimşek, Esmâ (2016). “Âşık Veysel'in Âşıklık Geleneği İçerisindeki Yeri Üzerine Bir Değerlendirme”. *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 117-126.
- Şişman, Bekir (2015). “Günümüz Âşıklarında Rüya ve Bâde Motifi”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (41), 316-323.